

Sjirk van der Zee (tweede lezing Vught februari 2009)

Georg Steiner: De idee Europa. (Nexus Instituut Tilburg 2004) De schaamteloze waarheid is dat Europa tot dusver heeft geweigerd de veelzijdige rol van het christendom tijdens de donkerste uren van de geschiedenis te erkennen en te analyseren, laat staan zich daarvan te distantiëren. Pas wanneer Europa het gif van de jodenhaat in zijn eigen bloedsomloop onderkent, pas wanneer het de lange voorgeschiedenis van de gasovens expliciet onder ogen durft te zien, zullen veel sterren aan ons Europese firmament geel blijven.

Het Auschwitz Monument in Amsterdam. Jan Wolkers. DE GEBROKEN HEMEL.

"Voorgoed kan op deze plaats de hemel niet meer ongeschonden weerspiegeld worden". Crisis van de theologie. Intellectuele integriteit is gevraagd. De **zonde** van de theologie en de theologen. Terrores conscientiae. Ontsteltenis. Niets meer kunnen denken m.b.t. geloof t/o Auschwitz. De dialoog met Israël aangaan. Door op de hoogte te zijn wat er in de Joodse traditie aan de orde is m.b.t. Auschwitz. Zo ook Jad Washem.

Deelneming aan het innerlijk leven van de slachtoffers, aan hun ontzetting en verdriet. Leren denken vanuit de slachtoffers van de christelijke cultuur. Niet vanuit de geschiedenis in een wezenlijke onhistoriciteit van het geloof vluchten.

De geschiedenis is immers het laboratorium van de joodse theologie.

Drie plaatsen: levensrelatie met het joodse volk

delen in het leven van de armen

het bewaren van de humaniteit van de mens als soort.

En theologisch spreken over Israël is alleen dan waar als Israël er niet door verraden of opgeofferd wordt. Theologisch spreken over Israël moet een daad zijn waarbij de gedachte zich haast om Israël te hulp te schieten en bij te staan tegen de bedreiging door het Christendom. (Financiële hulp vanuit Nederland voor Messiasbelijdende Joden in Israël ?)

Theologie denkt **over Joden en heidenen**. Maar: Theologen zullen naar hun slachtoffers, in de eerste plaats de Joden toe moeten gaan. Er is in Auschwitz iets fundamenteel veranderd in de verhouding tussen God en de wereld.

In Auschwitz was God een God zonder getuigen: zijn Joodse getuigen gingen daar verloren en christelijke getuigen waren er niet. God is tot in Zijn diepste wezen aangetast. Misschien leeft God toch nog na "A" en betoont Hij ons toch nog Zijn trouw. Luther (Operationes in Psalmos) : Damnando fit theologus: door vervloekt te zijn ontstaat een theoloog.

Zie: Wo war Gott? Die Rede in Auschwitz. Rede van Paus Benedictus XVI 28 mei 2006 in Auschwitz. An diesem Ort versagen die Worte, kann eigentlich nur erschüttertes Schweigen stehen-Schweigen, dass ein inwendiges Schreien zu Gott ist: Warum hast du geschwiegen? Warum konntest du dies alles dulden? Dieses

Schweigen wird dann doch zur lauten Bitte um Vergebung und Versöhnung, zu einem Ruf an den lebendigen Gott, dass er solches nie wieder geschehen lasse.

Psalm 44:20 en 23-27.

Psalm 23 tot slot.

Bijdrage van Elie Wiesel: Wiederbegegnung mit Auschwitz. Dann, ganz leise zuerst, schliesslich immer lauter schreiend, begannen wir wie Verrückte das ewige Gebet der Juden zu sprechen: "Schema Israel" - "Höre Israel, Gott ist unser Gott, Gott ist einer" - einmal, zweimal, fünfmal....

Weil am Ende, an der Todeschwelle, alle Worte zu Gebeten werden, und alle Gebete zu dem einen verschmelzen? Taten wir dies, weil damals die Opfer, die spürten dass das Ende nah war, begannen dasselbe Gebet zu sprechen?

In dem offenen Zug, der uns später, im Januar 1945, von Auschwitz nach Buchenwald brachte, begannen wir, aufgerieben von einem wilden Schneesturm, mit unserem letzten Kräfte dasselbe Gebet zu schreien. Mit unserem letzten Atemzug wollten wir einer unwürdigen Welt unseren Glauben an Gott kundtun, jawohl, trotz Auschwitz: Gott ist einzig; trotz der Schlächter: Gott ist unser Gott; trotz Buchenwald: Gott ist einer.

Wessel H. ten Boom. Provocatie. Augustinus ' preek tegen de Joden. Epiloog. Augustinus na Auschwitz.

Alef. Als geen ander heeft de Berlijnse systematicus Friedrich Wilhelm Marquardt gevraagd hoe ná Auschwitz te spreken over God. Is God ons in Auschwitz niet verloren gegaan? Is Hij nog de God die wij in Jezus Christus in alle menselijkheid hebben leren kennen? Of heeft de mens zo zijn gezicht verbrand, dat ook God voor ons een vreemde is geworden? Theologie heeft haar vanzelfsprekendheid verloren en 'irrt' sinds Auschwitz umher.

Bet. Misschien moeten wij zwijgen. God als ónze God met rust laten en eenvoudig 'God' laten. Zwijgen - het enige gepaste antwoord op wat in ons midden plaatsgevonden heeft, en dat geen rust kan vinden. Maar als wij zwijgen, zullen dan de stenen niet spreken? **Adam, waar ben je?**

Gimel. Heb ik ooit een antwoord op de beschuldiging dat het mijn tekst is die heeft meegewerkt aan deze dood? Hoe kan ik ontkennen dat ik in mijn christelijk geloof letterkundig, historisch, theologisch deel uitmaak van een anti-Joods vertoog, waarin de dood aanwezig is? En kan ik het volhouden dat dit vertoog geen wortels heeft in het geloof in de Heer, zoals dat door het Nieuwe Testament wordt beleden? Ook als ik zwijg, spreekt deze theologie voort.

Ik wil niet zwijgen, maar moet spreken.

Dalet. Auschwitz zegt Marquardt, is een oordeel over onze geschiedenis. Hieruit klinkt een nieuw gebod: Nooit weer. Maar kunnen we de vraag naar God

onderdrukken? Wij móeten spreken, al was het alleen om Hitler niet alsnog gelijk te geven: de God van Israël in zijn volk voorgoed tot zwijgen te brengen.

Horen wij naar zijn getuigen die ons aanklagen.

Klaagliederen 5:21-22.

Breng ons, Here, tot U weder, dan zullen wij wederkeren.

Vernieuw onze dagen, gelijk vanouds.

Of zoudt Gij ons geheel en al verwerpen?

Zoudt Gij al te zwaar tegen ons toornen?

Christologie.

Jezus leeft het joodse leven vóór Hem; Hij herhaalt het in Zijn leven in het hic en nunc van de geschiedenis van Israël in het nun kairos van Zijn leven, sterven en opstanding.

In Zijn lijden worden de lijdenden van Israël werkelijk present. In Zijn eigen leven lijdt Hij, wat in Israël geleden is. En in Zijn leven leeft Hij Israëls leven temidden van de volkeren. Hij -Jezus- heeft in Zijn levensloop de geschiedenis van Israël in al zijn hoogten en diepten nog een keer herhaald.

Plaatsvervangings is de herhaling van al het leven in één leven. Of in de woorden van Henk Vreekamp (Zwijgen bij volle maan):

Zonder *Tora* kan het *Evangelie* niet op eigen benen gaan. Het is niet los verkrijgbaar. Als de tekst van het *Evangelie* een commentaar is op het Oude Testament geef je het commentaar toch niet uit zonder de tekst die van commentaar wordt voorzien?

De *Edda* moet niet buiten de kerk blijven maar moet mee naar binnen gaan en onder het beslag van *Evangelie* en *Tora* worden gebracht. Elke Zondag opnieuw.

Alleen met de *Edda* in de hand raakt een heel continent bedolven onder de lava en de as van de heidense eruptie: weg met de Jodengod en Jodenbijbel.

Een christen een mens tussen heidenen en Jood.

De zondaar. Ik ben een heiden. Maar dan toch: Simul justus, simul peccator. De rechtvaardiging van de goddeloze. Rechtvaardige en zondaar word ik genoemd. Honderd procent heidenen en honderd procent christen ben ik. Beide tegelijkertijd. Een gedoopte heiden. Mijn oude naam is verdronken en mijn nieuwe naam zal me ten diepste altijd vreemd blijven. Vervreemd ben ik van mijzelf. Dat komt door de Doop. Vraag van Sjirk: Wat houdt die vervreemding in?

Zie: De nar. Bij: C.W. Mönnich: Een tak van de wilde olijf. Het Griekse erf en de weg van Israël. Het verhaal maakt de nar tot zondaar. Deze zondaar wordt gerechtvaardigd. (zie pag. 82 e.v.). In het verhaal van de Wet en de Profeten is hij de vreemdeling en **blijft hij het**. In de Schrift is er het gesprek tussen de eerste en de tweede persoon. God en het volk Israël. Maar de derde persoon heeft zichzelf tot

Gods echte gesprekspartner, de legitieme 2^e persoon geproclameerd. Het christendom heeft met zijn rol van meeloper geen genoegen willen nemen.

De anderen - de **vreemden**- over hen wordt gesproken. Zij zijn de erbij gekomen. Zie Deut.5:14. Sabbatsgebod. Noch uw overige vee, noch de vreemdeling die in uw steden woont. De vreemdeling komt na het vee. En toch: voor een vreemdeling geldt het beste dat Israël te bieden heeft: de Sabbatsvrede. Anderzijds geldt ook van de vreemdeling: Gij zult hem niet onderdrukken, noch hem benauwen, want gij zijt vreemdelingen geweest in het land Egypte. Exodus 22:21., en 23:9. En meegenomen worden in het verhaal waarin het einde van de waarheid niet de dood maar het leven is. I Cor.15:12-18. Naar de Schriften. I Cor.15:3 en 4. Let ook op Leviticus 25:23. En het land zal niet voor altijd verkocht worden, want het land is van Mij, en gij zijt vreemdelingen en bijwoners bij mij. En is ook de Messias niet een vreemdeling? De vossen hebben holen en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des mensen heeft geen plaats om het hoofd neer te leggen. Matthëus 8;20 en Lucas 9:58.